

בקר ישראלי בתורכיה

יוסי חסין, איסטנבול

במשך השנים האחרונות היה חלקו הגדול ביותר של הבקר מיובא מאירופה ומעט מאוד מאמריקה הצפונית וקנדה. בשנים 1975 עד 1977 ייבאו מספר חקלאים פרטיים עגלות הרות מישראל לאזורים שייצגו את רוב הווריאציות של תנאים אקלימיים. כ-200 מבכירות יובאו לאיזור איזמיר, 300 לאיזור אדנה (הים התיכון), 90 לאיזור דיאר בקיר (דרום מזרח אנטוליה) וכ-150 לאיזור אמסיה (צפון מזרח תורכיה).

במשקים אלה אין שקילות חלב מסודרות וקשה היה לקבוע תנובת חלב של כל מבכירה ומבכירה. לעומת זה ניתן היה לקבוע תנובת עדר ממוצעת לפי כמויות החלב המשווקות למפעלי החלב. מחישובים אלה ניתן היה לראות שהתנובות של המבכירות הישראליות היו גבוהות בהרבה משל המבכירות האירופיות. לא ניתן להשוות בתנאי משק את המבכירות הישראליות לאירופיות, מפני שלא היו באותם משקים מבכירות אירופיות.

בסוף 1976 החליט אחד החקלאים באיזור איזמיר, אשר קיבל את הבקר והציוד החקלאי באמצעות הפרויקט של הבנק העולמי מאירופה, לייבא בעצמו 50 עגלות מישראל. באמצעות הפרויקט קיבל החקלאי 30 עגלות מגרמניה שהיו בחודשי הריון מתקדמים. מכיוון שבמשקי הפרויקט ניתנת הדרכה צמודה לחקלאים, כולל תוכנית הזנה, גידולי השלחין, בניית המבנים, ומה שחשוב ביותר – שקילת חלב מסודרת, ניתן לערוך תצפית ישדה במשק זה ולהשוות באותם תנאי משק והזנה את שתי קבוצות המבכירות.

ייבוא בקר לחלב לתורכיה נמשך ברציפות זה למעלה מעשר שנים. במשך כל התקופה הזו היה הייבוא הזה מורכב משני הגזעים הקלסיים לייצור חלב באירופה, השחור-לבן והשווייצר החום.

לאזורים רבים בתורכיה התאים במיוחד הבקר השווייצר, המסוגל לנצל את המזונות הגסים בעלי האיכות הירודה ביעילות רבה יותר מהבקר הפרווי, בגלל היותו דירתכליתי ותכונתו לנצל מרעה ומזון גם בתנאי ממשק לא משובחים.

באזורים אחרים ובעיקר באזורי החוף של הים התיכון, הים האגאי וסביב ים השיש, אשר רוב האוכלוסיה בהם עירונית, קיים ביקוש רב לחלב ומוצרים. לכן הדרישה לתנובות גבוהות מהבקר גדולה במיוחד. על כן היה הייבוא של בקר שחור-לבן רב יותר לאזורים אלה מאשר ייבוא הבקר השווייצר.

באזורי החוף בתורכיה תנאי האקלים נוחים יותר, כמויות המים והמשקעים העומדים לרשות החקלאי כמעט בלתי מוגבלות, הממשק של משקי האזורים האלה מודרני יותר וכן גם מחיר החלב ותוצרתו גבוהה יותר. מחיר ק"ג חלב לחקלאי בשער המשק – 7.5 לירות תורכיות; מחיר ק"ג תערובת – 4.5 ל.ת.; יח"מ מחציר אספסת – 6 ל.ת.; יח"מ תחמיץ – 3 ל.ת. יום עבודה של פועל חקלאי – 150 ל.ת. אם ניקח בחשבון שלירה ישראלית שווה לירה וחצי תורכית אפשר לעשות את החשבון ולראות שייצור חלב משתלם מאוד באזורים צפופי אוכלוסיה.

בגלל איכותו הגרועה ומחירו הגבוה של מזון מרוכז קנוי, אנו ממליצים לחקלאים לערבב את התערובת בעצמם, לפי הנחיות של טכנאי הפרויקט. את התערובת המקובלת בודקים פעם בחודשים שלוש במעבדה, רק לשם בדיקת אחוזי החלבון בחומרי הגלם.

המזונות הגסים הם בדרך כלל בעלי איכות מצוינת. בחציר האספסת מזינים בעיקר את הגידול עד גיל 4 חודשים ואת הפרות בעלות תנובות גבוהות. המזונות העסיסיים מוגשים בדרך כלל בשעות אחרי הצהריים.

החליבה

חולבים פעמים ביום בשעות 6 ו-18. כפי שנאמר, המכון הוא "חצי שדרת דג" ל-6 פרות. בגלל מחסור בחלקי חילוף מתבצעת החליבה במכון לדלים של מכונה מיטלטלת ולא לצנצנות.

הרפת עצמה משמשת חצר המתנה. דבר זה מקל מאוד בחורף הקר, כדי שהפרות לא תהיינה בחוץ. במשך חודשים לערך, ממחצית דצמבר עד מחצית פברואר, יורדת מידת החום למטה מן האפס ונושבות רוחות קרות בעוצמה רבה. בעונה הקרה ניתן לסוגר את החלק העליון של הקיר הצפוני והדרומי בחלונות ניידים או בחבילות קש.

ברצוני לפרט במקצת את תנאי הממשק וההזנה במשך על מנת לתת מושג על תנאי התצפית.

מבנה הרפת

הרפת היא מבנה פתוח ל-80 חולבות ובערך 100 ראש גידול, בעיקר עגלות. האבוס הרחב מחלק את הרפת לשני חלקים: בצד הצפוני הפרות, ובדרומי – שאינו מתקרב בחורף כמו הצד הצפוני – נמצא הגידול. לחלק שבו נמצאות הפרות ישנו אבוס אוטומטי ותאי רביצה בשיעור של 105%. בצדו האחד של מבנה הפרות נמצא מכון חליבה "חצי שדרת דג" ל-6 פרות, ובצדו האחר בור הזבל שאליו מובל הזבל פעמים ביום על ידי טרקטור ומגרד. חצרות מבוטנות בגודל של 12 מ' לראש נותנות לפרות אפשרות לתנועה חופשית. במשך חודשי הקיץ נמצאות הפרות כמעט כל היום בחוץ. הריפוד בתאי הרביצה הוא זבל חצרות מיובש שנשמר גם לחודשי החורף הקרים. שקתות גדולות מספקות מים טריים לפרות במשך כל שעות היממה. הפריה צמודה לחצר הפרות, ועמדת הרבעה מאפשרת הרבעה מבוקרת לכל הדרישות. שני מבני תחמיץ ל-150 טון כ"א נמצאים לא הרחק מהרפת.

הזנה

טבלה 1 מראה את תוכנית ההזנה במזון גס במשך כל עונות השנה. עד היום לא הכינונו תחמיץ בגלל חוסר במיכון מתאים, אבל לקראת האביב של 1978 תיכננו 300 טון תחמיץ מגדולי גרעינים, בדרך כלל חיטה ושעורה. כאשר החקלאי עצמו מגדל כותנה יש לו זכויות לקבל את גרעיני הכותנה מהמנפטה. בתוכנית ההזנה היומית החלפנו 2 ק"ג מזון מרוכז ב-2 ק"ג גרעיני כותנה, אשר מחירם לחקלאי הוא כמחציתו של מחיר התערובת. המזון הגס מוגש באבוס במשך כל שעות היום. החישוב הוא 5-6 יח"מ לראש מבוגר ליום לקיום, ועל כל 2.5 ק"ג חלב – 1 ק"ג מזון מרוכז, ו-4 מנות ביום (2 ק"ג לפרה במכון בכל חליבה, והיתר פעמים ביום בשעות 10 ו-16).

טבלה 1. תוכנית ההזנה במזון גס במשך הפרויקט בתורכיה

חודשי השנה	המזון	ק"ג לפרה ליום	יח' לפרה ליום
12 עד 3	קליפות הדר	8 - 10	1
	חציר אספסת	9	3
	פולפה וקש	12	1
4 עד 6	ירק	25 - 30	3
	חציר עשב	6	2
7 עד 11	תירס ירוק	20 - 22	3
	חציר עשב	6	2

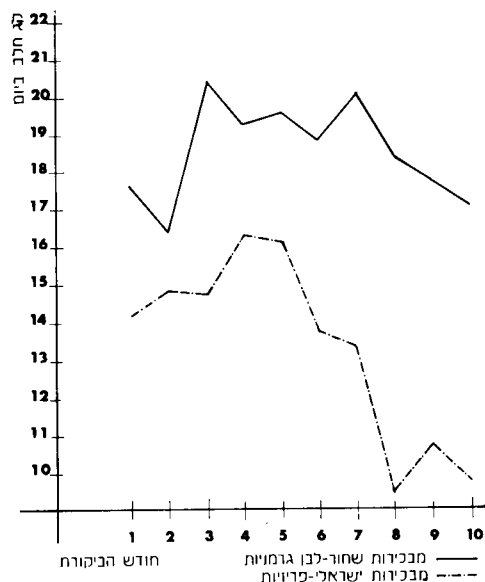
הגידול

הגידול נמצא באותה רפת מצדו השני של מעבר האבוס. בשלושת השבועות הראשונים נמצאים היונקים בכלובים כפולים. אח"כ הם

טבלה 2. תנובת חלב ממוצעת לתחלובה של המבכירות ש.ל. גרמניות ישראליות במשק הפרויקט בתורכיה

ישראליות פריזיות	שחור-לבן גרמניות	
40	20	מס' המבכירות
300	300	מס' ימי חליבה
5,550	3,984	ק"ג חלב בתחלובה
18.5	13.3	ק"ג חלב ביום חליבה

ציור 1. תנובת חלב יומית של מבכירות ש.ל. גרמניות ומבכירות ישראליות, בי-300 ימי חליבה.

לסיכום – יש סיפוק רב לראות את נתוני המבכירות הישראליות בתורכיה. ממוצע מבוקר של 5,550 ק"ג בשתי חליבות לתחלובה ראשונה לא היה מבייש שום חקלאי ישראלי.

מובן שהסיפוק רב יותר כאשר משווים את הפוטנציאל של הבקר הישראלי לעומת הבקר האירופי (הגרמני) באותם תנאי הזנה, ממשק וטיפול וטרינרי.

מועברים לקבוצות גיל ובמלאות להם 60 יום הם נגמלים. מזון מרוכז, מים ואספסת נמצאים באבוסים באופן חופשי. בממוצע מגמיעים ב-250 ליטר חלב במשך חודשים. אין תחליפי חלב ואין אפשרות טכנית להגיש חלב רוה לגידול מעל לגיל של חודש.

העגלים הזכרים נמכרים ברובם לכפרים ולכפרים להרבעה. המחירים מצוינים. העגלות נשארות במשק לתחלופה.

ביקורת חלב ותנובות המבכירות

שקילת החלב נעשית, כאמור, על ידי טכנאי הפרויקט פעם בחודש ותוצאות השקילה מועברות למשרד האזורי באיזמיר ולמרכז באנקרה.

תוצאות שקילת החלב בממוצע לשתי קבוצות התצפית מובאות בטבלה 2. הן של 300 הימים הראשונים של התחלובה הראשונה. מהפרש הגדול בתנובה בין 2 הקבוצות ניתן לראות בברור שיש יתרון מרשים לבקר הישראלי על הבקר הגרמני בתנאי שדה באותו משק מסוים. אין ללמוד ולהסיק מזה מסקנות סופיות. אך תוצאות אלו, שהונחו בפני הנהלת הפרויקט, הוועדות המקצועיות של משרד החקלאות והשרותים הווטרינריים, משמשות בסיס איתן ביותר לניסויים חוזרים ומבוקרים באזורים אחרים של תורכיה. אני מקווה שאכן בעתיד הקרוב נוכל לחזור על ניסויים אלה במשקי הפרויקט, במשקים ממשלתיים ובתחנות נסיונות.

מה שמרשים ביותר הוא ההפרש בהתמדת התנובה היומית בין 2 קבוצות המבכירות. בציור 1 ניתן לראות בברור את הנפילה המשמעותית בתנובות החלב של הבקר הגרמני אחרי ארבעה חודשי חליבה ראשונים, לעומת היציבות והירידה האיטית ביותר בתנובה של המבכירות הישראליות. מכיוון שהיתה הרבעה מוקדמת ביותר של בערך 30–40 יום אחרי ההמלטה, תהיה התחלובה הראשונה קצרה יחסית, ויהיה עלינו ליבש את המבכירות בתנובות של 15–17 ק"ג חלב, וזאת לעומת הקבוצה של המבכירות הגרמניות שהתיבשו כמעט בעצמן.